

Leskist Westlandse Romeinen

Thema: Romeinen, mijlpalen, Westlandse Romeinen.
Groep: 6, 7 en 8.

Lesfase 1: oriëntatie

10 minuten

Vertel de leerlingen nog niks over de kist behalve dat het uit het Westlands Museum komt en het museum dacht dat dit wel interessant zou kunnen zijn. Maar wat erin zit? Dat weet niemand!
 Pak de kist uit en zet alle pakketjes uit de leskist goed zichtbaar neer voor de leerlingen. Per tweetal kiezen de leerlingen 1 pakketje. Pas als iedereen een pakketje heeft mogen de tweetallen het pakketje openen. In stilte bestuderen ze hun voorwerp 1 minuut lang. Daarna mogen de tweetallen hardop met elkaar overleggen wat het zou kunnen zijn.

Lesfase 2: onderzoek

15 minuten

Deel de onderzoekswerkbladen uit de bijlage uit en laat de tweetallen hun voorwerp onderzoeken aan de hand van het werkblad. Bespreek daarna kort de uitkomsten met de klas. Wat zou het kunnen zijn volgens de leerlingen?

Gebruik hierbij de [VTS-techniek](#) en stel steeds deze vragen:

- wat zou het kunnen zijn?
- waar zie je dat aan?
- wat heb je nog meer ontdekt?

Tip: wissel nu eventueel van voorwerpen en doe nog een ronde onderzoek.

Lesfase 3: uitvoering

15 minuten

Onderzoeksvraag: zouden dit Romeinse spullen kunnen zijn? Bespreek klassikaal met de leerlingen waarom wel of waarom niet. Bespreek ook of de leerlingen weten of de Romeinen ook in het Westland hebben gewoond? Onthul nu dat al deze voorwerpen uit de Romeinse tijd zijn en dat ze hier in het Westland door archeologen zijn gevonden. Daardoor weten we dus zeker dat de Romeinen ook in het Westland hebben gezeten. Bekijk samen de lijst met verklaringen over de voorwerpen. Zaten de leerlingen met hun eigen onderzoek in de buurt?

Tip: onderzoek via google hoe een Romeinse amfoor eruitzag.

Lesfase 4: evaluatie

10 minuten

Bespreek met de leerlingen wat een archeoloog doet? Wat zijn de meest bijzondere vondsten uit de Romeinse tijd die ze in het Westland hebben gedaan? Bekijk en bespreek de mijlpalen uit de bijlage. Deze vondsten zijn zo bijzonder dat ze niet eens in het Westlands Museum liggen maar in het Nationale Museum voor Oudheden in Leiden. Het Westland was dus best een belangrijke plek in de Romeinse tijd!

Bijlage 1

Dit werkblad is van: en

Hallo! Wat ligt er nu voor je neus? Deze vragen helpen je om het voorwerp te onderzoeken!
Je mag omcirkelen wat waar is.

Dit voorwerp is:

ROND	RECHT	SCHEEF	HARD	ZACHT
HEEL NIEUW	NIET ZO OUD	OUD	HEEL OUD	
VAN EEN ANDERE PLANEET		GEMAAKT DOOR DIEREN	GEMAAKT DOOR MENSEN	
HEEL BIJZONDER	AFVAL	SAAI	SPANNEND	
KAPOT	HEEL	GELIJMD	ZWAAR	LICHT

Welke kleur heeft het voorwerp:

GROEN	BRUIN	PAARS	ORANJE	ROOD
BLAUW	GRIJS	ZWART	GEEL	

Wat zou het kunnen zijn?

.....
.....
.....

Maak hieronder een tekening van het voorwerp

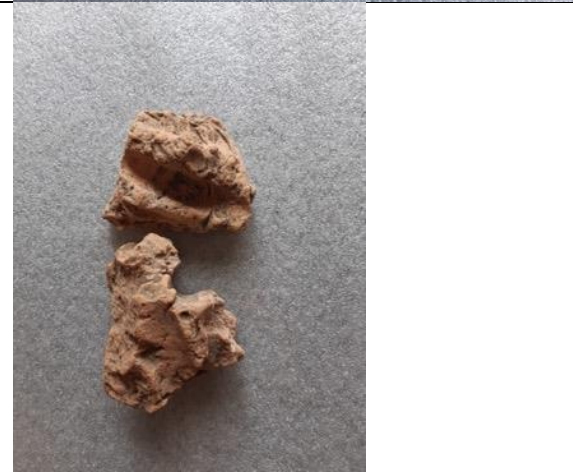

Bijlage 2 – Verklarende lijst

		Baksteen, je ziet het ook nu nog veel maar ook de Romeinen bouwden met baksteen. In het proces om een baksteen te maken moeten de klei eerst aan de lucht drogen voor het de oven in gaat. Op dat moment is er hier een schaap over deze steen gewandeld.
		Bakstenenvloertegels. In de ene is nog de versiering te zien en de andere tegel werd precies zo gemaakt dat 'ie om een leiding heen paste.
		Bakstenen dakpannen. De liggende pannen hadden een opstaande rand en die werden waterdicht afgesloten met een halfronde tegel.
		Aardewerken tuit van een wijnamfoor. Een wijnamfoor is een grote aardewerken kruik met een hele typische vorm. Een soort waterdruppel. De kruik heeft meestal geen voetje om de kruik op neer te kunnen zetten. Je stak het in het losse zand of in een soort rek.

		Aan elkaar geplakte scherven van een aardewerken wijnamfoor. Amforen werden meestal gebruikt om vloeistoffen zoals olie of wijn in te bewaren en te vervoeren, maar ook graan werd in deze kruiken opgeslagen. Leuk weetje: de Champions League-beker is ook gebaseerd op een amfoor.
		Aardewerken wrijfschaal? Lichte klei.
		Een bord om van te eten. Van ruwwandig aardewerk.
		Romeinse aardewerken schaal/pot? Blauwgrijs (kust)aardewerk wil zeggen dat het allemaal hier in het Westland/Zuid-Holland zelf is gemaakt maar wel in de Romeinse tijd. Dit is draaischijf aardewerk, ook wel kustaardewerk genoemd omdat het hier ter plekke met Romeinse techniek werd vervaardigd.

		Inheems Romeinse aardewerken schaal/pot? Inheems wil zeggen dat het allemaal hier in het Westland zelf is gemaakt maar wel in de Romeinse tijd. Met de hand gevormd (geen draaischijf) en meestal in een open vuur gebakken, vandaar de wat onregelmatige kleuren en baksels.
		Terra Sigillata (wat in het Latijn gestempeld aardewerk betekent). Dit donkerrode aardewerk was niet zomaar voor iedereen. Het was van hogere kwaliteit en daarom ook een stuk duurder. Het glanst ook mooi en heeft versieringen. Soms wordt het in graven gevonden. De doden kregen giften en eten mee in het graf. Werd in een mal gemaakt en in een vernis-bad gedompeld.
		Dit lijken normale keien te zijn maar die slimme Romeinen legden deze stenen in het vuur om ze vervolgens in een beker of bak met water te stoppen. De hete stenen warmden zo het water op.
		Deze Tufstenen komen van een vulkaan. Je ziet dat goed aan de belletjes. De Romeinen gebruikten de stenen om mee te bouwen. Dit is naar verhouding lichte, maar stevige steen en dat is makkelijk bij het transport. Hier zie je dat er een stuk is uitgehold, misschien wel om zo rondom een paal of leiding te kunnen passen.

	Dit is ongeveer een kwart van een liggende maalsteen. Ergens in de steen zat waarschijnlijk een gat waar een houten stok in ging. Zo kon je met de hand de steen in de rondte draaien om het graan fijn te malen.
	Romeinen bouwden vakwerkhuzen van grote houten balken met daartussen steen of klei. Deze leem, zachte klei, werd gebruikt om de huizen helemaal goed dicht te maken. In deze stukken zie je weer dat er een halfronde gootje gemaakt om zo om een leiding of stok heen te kunnen.
	Slimme jongens waren die Romeinen. Hier zie je namelijk een bouw materiaal dat wij ook nog steeds gebruiken: beton. Dit is Romeins Beton of in het latijn: opus caementicium. Ze maakten het beton door allerlei oude stukken aardewerk, baksteen, kiezels en vulkanisch zand te mengen met kalk. En het is super sterk! Sommige gebouwen staan na 2000 jaar nog, zelfs onder water wordt het hard.

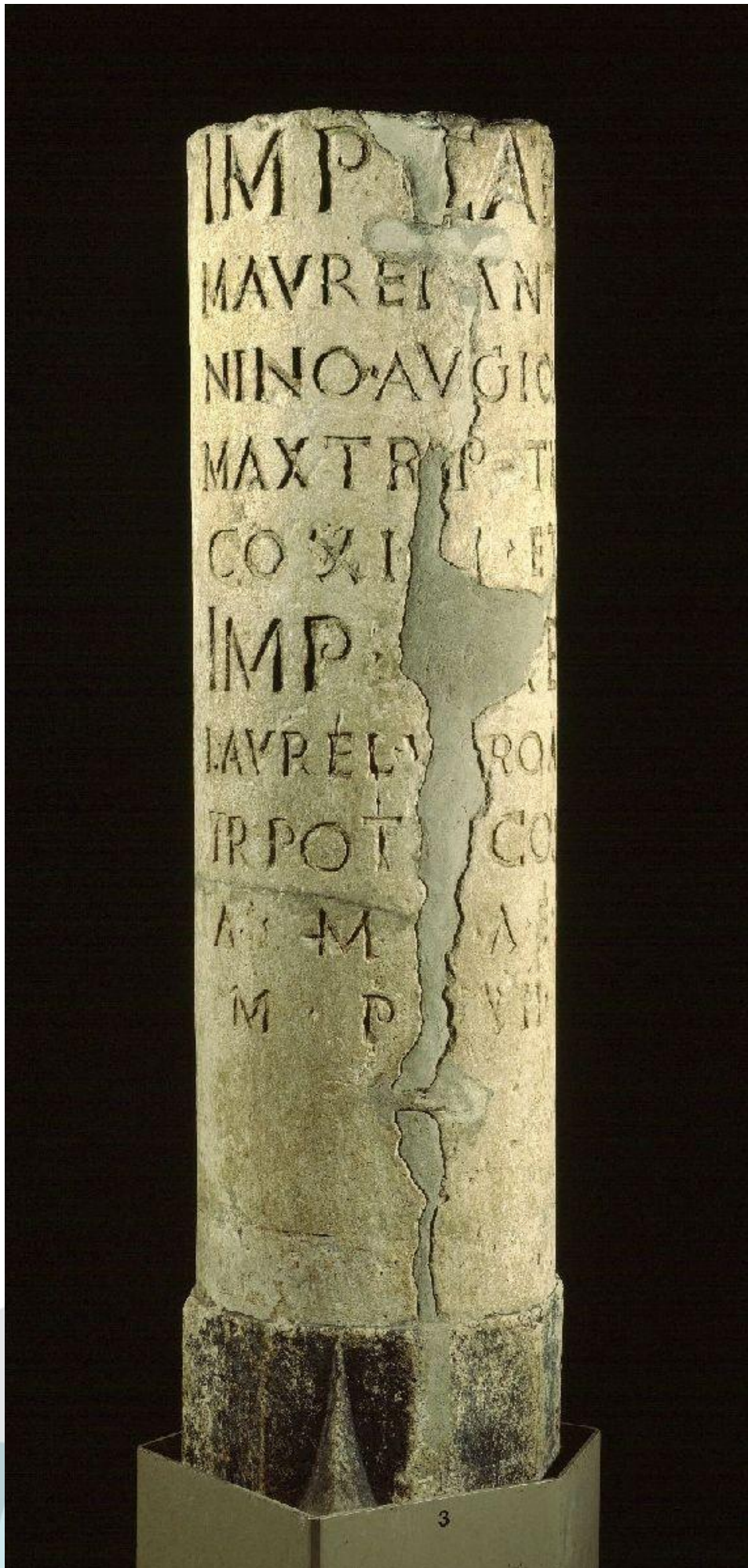
Bijlage 3 – Mijlpalen

Achtergrondinformatie voor leerkracht:

Waar nu Oosteinde, Heulweg en Middelbroekweg lopen, lag aan het begin van onze jaartelling een Romeinse weg. In 1997 werden bij de aanleg van Wateringse Veld op een tuinderij aan het Oosteinde vier mijlpalen gevonden. De oudste paal in Wateringen, was in het jaar 151 gewijd aan Antonius Pius, de vierde aan keizer Decius; hij regeerde in 250.

Zie afbeeldingen in bijlage hieronder:

Van een andere paal – nu in Leids Museum van Oudheden – staat de vindplaats niet vast, mogelijk Naaldwijk of Monster. Deze kalkstenen mijlpaal is namelijk in de late Middeleeuwen, rond het jaar 1500 gevonden. Hij is overlangs gespleten, waardoor de tekst beschadigd is. De tekst luidt: 'Aan keizer Marcus Aurelius Antoninus, opperheerser, hogepriester, voor de zestiende maal volkstribuun, voor de derde maal consul, en aan keizer Lucius Aurelius Verus, opperheerser, voor de tweede maal volkstribuun, voor de tweede maal consul. Vanaf Municipium Aelium Cananefatium 12 (of 7) mijlen.' De mijlpaal is dus geplaatst in 162 na Chr. onder het keizerschap van Marcus Aurelius en Lucius Verus. Municipium Aelium Cananefatium is de officiële naam van Forum Hadriani, de hoofdstad van de Cananefaten, gelegen in het huidige Voorburg.

Verbeelding van de mijlpaal in de Romeinse tijd.